

**ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ**

Σάββας Μπακιρτζόγλου

Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Οι διαταραχές στη συμπεριφορά

2. Η σημειολογία

2.1 Δύο από τους βασικούς τύπους Διαταραχών προσωπικότητας

3. Η ανατομία του περάσματος στη διάπραξη

Βιβλιογραφία

1. Οι διαταραχές στη συμπεριφορά.

Όταν το ψυχικό μας όργανο διεγείρεται έξωθεν ή έσωθεν (ενορμητικές ώσεις), τότε προκύπτει ένταση (αναστάτωση). Φερ'ειπείν δεν έχω φάει (έσωθεν διέγερση). Προκύπτει τότε ένταση (πεινά) την οποία ο ψυχισμός μας καλείται ν' αντιμετωπίσει. Με προπηλάκισε ο διευθυντής μου (έξωθεν διέγερση). Ιδού πάλι ένταση /θυμός την οποία το ψυχικό όργανο έχει να διαχειριστεί.

Το ερώτημα είναι: πώς, με ποιόν τρόπο ο ψυχισμός μας διεργάζεται (απορροφά, «φιλτράρει») τις εντάσεις απ'όπου κι αν προέρχονται; Τι απογίνονται οι αναστατώσεις και οι ταραχές μας;

Οι εντάσεις μας μπορούν να έχουν δύο πιθανά «πεπρωμένα»: είτε παίρνουν το δρόμο της **ψυχικής εργασίας** είτε αυτόν της **εκφόρτισης**.

Α) Η ψυχική εργασία (ή ψυχικοποίηση): όταν αυτή μπορεί να λαμβάνει χώρα τότε λέμε ότι έχουμε ένα «μάχιμο Εγώ». Εδώ η ψυχική ενέργεια της έντασης «φιλτράρεται» μέσω αμυντικών διαδικασιών, πρωτίστως διαμέσου της απώθησης. Είναι το Εγώ πρωτίστως του νευρωσικού ανθρώπου το οποίο είναι σε θέση να κρατάει την ένταση (το δυσφορικό) μέσα του. Αυτό το καταφέρει μέσω της διαπλοκής της ευχαρίστησης με τη δυσαρέσκεια. Ο νευρωσικός μπορεί ν'αντέχει το δυσάρεστο (την ένταση) και αντλεί ευχαρίστηση από αυτό (ερωτικοποίηση του πόνου). Πρόκειται για τη λειτουργία του **Πρωτογενούς ή Ερωγόνου Μαζοχισμού** που αφορά στη δυνατότητα του «υφίστασθαι». Εδώ το Εγώ τα βγάζει πέρα στη στέρηση, τη ματαίωση κ.λ.π.

Ερωγόνος Μαζοχισμός: Πρόκειται για τη **διαπλοκή** του **ευχάριστου** με το **δυσάρεστο**. Τότε μπορώ πια να κρατήσω μέσα μου και δυσάρεστες ώσεις (εντάσεις) αφού έχουν δεθεί με το ευχάριστο (ευχαρίστηση από τον πόνο). Πρόκειται για την εισαγωγή της δυνατότητας του ψυχικού οργάνου να αντέχει τις εντάσεις -ακόμα και τον πόνο- αντί να τις εκφορτίζει (αυτοκαταστροφή/ ενόρμηση του θανάτου). Το ενορμητικό «ξέσπασμα» μπορεί να αναβάλλεται χρονικά μέσω του ερωγόνου μαζοχισμού. Ο ψυχισμός, καλώς εχόντων των πραγμάτων, αποκτά κατά την

ψυχοσεξουαλική εξέλιξη, την ικανότητα να κρατάει μέσα του (εσωτερική ικανότητα) επίπονες διεγέρσεις αντλώντας, εν τέλει, ευχαρίστηση από τον πόνο. Προάγεται τότε η διάσταση της αντοχής δηλαδή του «υφίστασθαι». Ανοίγεται έτσι η δυνατότητα της **ψευδαισθητικής ικανοποίησης της επιθυμίας**. Αφορά στη δυνατότητα του Εγώ να ικανοποιεί επιθυμίες εσωτερικά, συμβολικά, φαντασιακά (π.χ μέσω του ονείρου), σε αντιδιαστολή με την άμεση και επί του πραγματικού ικανοποίηση.

Πρωτογενής (Ερωγόνος) Μαζοχισμός: Είναι «Ο φύλακας της ζωής». Πρόκειται για ένα πρωτογενή πυρήνα του Εγώ, μια θεμελίωση του ψυχισμού, ένα εσωτερικό οργανωτικό πόλο. Αφορά στην προστασία του ανθρώπου από την αυτοκαταστροφή στην οποία στοχεύει η **ενόρμηση του θανάτου**, άλλως ειπείν η εκφορτιστική-παρορμητική συμπεριφορά.

Στις διαταραχές προσωπικότητας (ή συμπεριφοράς) χωλαίνει η λειτουργία του Ερωγόνου μαζοχισμού με αποτέλεσμα/ συνέπεια την άμεση εκφόρτιση των διεγέρσεων (εντάσεων). Αυτό οδηγεί σε συμπεριφορικά προβλήματα.

Β) Η εκφόρτιση: Εδώ «χωλαίνει» ο **ερωγόνος μαζοχισμός**, η δυνατότητα του Εγώ να κρατά μέσα του και δυσάρεστες καταστάσεις και εμπειρίες (δέσιμο της καταστροφικής ενέργειας/οδύνης με τη λιβιδινική). Οι εννομήσεις (επιθετικές και λιβιδινικές) δεν είναι συνδεδεμένες και η καθεμιά δρα αυτόνομα και με μαζικό τρόπο. Προκύπτουν τότε **εκφορτιστικά φαινόμενα**.

Η εκφόρτιση. Η φόρτιση της κάθε αναστάτωσης (ματαίωση) είναι μια ποσότητα ενέργειας (ένα «μπούκωμα») την οποία έχω μέσα μου και με τρώει. Αν δεν έχω άλλον τρόπο να την αντιμετωπίσω/ να την σηκώσω τότε την εκφορτίζω. Ο Δημόπουλος (2013) σημειώνει ότι λύση αυτή δεν αρκεί γιατί οι διεγέρσεις αθροίζονται εκ νέου. Η εκφόρτιση είναι μια κινητική και εκρηκτική λειτουργία. Εδώ το Εγώ δε μπορεί να κρατήσει μέσα του το δυσάρεστο (χωλαίνουν οι αμυντικές διεργασίες/δυσλειτουργία του ερωγόνου μαζοχισμού) οπότε το υποκείμενο ανακουφίζεται με -άμεσο εδώ και τώρα- άδειασμα της έντασης (εκτόνωση έντασης νοητικά ακατέργαστης).

Σε αυτήν την περίπτωση ο αναλυτής δεν είναι παρά ένα δοχείο όπου ο ασθενής εκβράζει πράγματα (μπορεί να επαναλαμβάνει κατά τη διάρκεια των συνεδριών «ήρθα να σας καταθέσω» ή «πρέπει ν'αδειάσω απ'όλα αυτά»).

Πρόκειται για οργανώσεις με **ευάλωτη δομή του Εγώ** οι οποίες ζουν με **τραυματικό-αιμορραγικό** τρόπο τις έσωθεν και έξωθεν διεγέρσεις. Γίνεται εδώ λόγος για διαταραχές στη σκέψη έτσι ώστε ο ψυχισμός ν'αποτυγχάνει στη απορρόφηση των εντάσεων (ελλιπής ψυχοποίηση). Η ενέργεια η οποία δεν ψυχοποιείται, εκφορτίζεται. Προκύπτουν εκφορτιστικές επαναληπτικές διαδικασίες οι οποίες μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε την μοίρα της μη επεξεργασμένης (μη ψυχοποιημένης) ψυχικά διέγερσης. Πρόκειται για ώσεις **εκκένωσης** των διεγέρσεων που αφορούν στο αντικείμενο ή και στο Εγώ, πράγμα που εξαντλεί την ενορμητική λιβιδινική ενέργεια. Αφορά σε ένα Εγώ υπό το καθεστώς μαζικών αποφορτίσεων και αδειάσματος, όπου δε βλέπουμε εμπειρίες ευχαρίστησης παρά μόνον ανακούφισης. Είναι ένα βίωμα **λιβιδινικής (διαρ)ροής** που εξαντλεί τα εφόδια του Εγώ.

Έχουμε τριών ειδών δυνατότητες **εκφορτίσεως** της έντασης:

1) Εκφορτίσεις στο συμπεριφορικό επίπεδο: αφορούν στο άμεσο πέρασμα στην πράξη (διαταραχές συμπεριφοράς «έργω και λόγω»), πρωτίστως βία, έτσι ώστε το Εγώ ν'ανακουφίζεται από τις εσωτερικές «καταιγίδες» (ανακουφιστική ναρκισσιστική συμπεριφορά). Πρόκειται για την επιστροφή του απωθημένου στην πράξη.

2) Εκφορτίσεις μέσω κρίσεων πανικού: διέπονται απ'αυτό το οποίο ονομάζουμε **ελεύθερο άγχος** η **επιπλέον άγχος**, το **κατακλυσμικό άγχος**. Είναι μια ποσότητα διάχυτης αγωνίας η οποία δε δένεται με κάτι συγκεκριμένο π.χ. μ'ένα φοβικό αντικείμενο.

Μια φοιτήτρια μου, τελειόφοιτος ψυχολογίας και ασκούμενη στο Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Ανατολικής Αττικής (Θ.Χ.Π.ΑΝ.Α) αρχικά έζησε με εκσεσημασμένο άγχος την προοπτική της πρακτικής της στο Κέντρο και την εισαγωγή της στην κλειστή μονάδα Νοσηλείας στη Γλυφάδα όπου θα συνομιλούσε με ιδρυματικούς περιθάλπομενους και θα τους υποστήριζε. Πολύ σύντομα το άγχος της αμβλύθηκε καθώς είχε την ιδέα να επισκέπτεται τα μαγαζιά και να κάνει shopping κάθε φορά που θα επισκεπτόταν το ίδρυμα. Η αγωνία της μειώθηκε στο μέτρο κατά το οποίο το δυσδορικό (φόβος του

αγνώστου κατά τη συνομιλία της με τους ιδρυματικούς αρρώστους) δέθηκε/διαπλέχθηκε με το ευχάριστο του shopping. Πρόκειται εδώ για τη λειτουργία του Πρωτογενούς/Ερωγόνου Μαζοχισμού (διαπλοκή/μείξη του δυσάρεστου με το ευχάριστο) η οποία δίνει τη δυνατότητα συγκράτησης του δυσφορικού ενδοψυχικά (ψυχική εργασία). Διαφορετικά θα προέκυπτε ένταση, την οποία ο ψυχισμός δε θα μπορούσε να κρατήσει, υπό μορφήν ελεύθερου (ή διάχυτου) άγχους που θα εκφορτιζόταν, πιθανόν, με κρίσεις πανικού με αποτέλεσμα την ενδεχόμενη διακοπή της άσκησης της στον φορέα.

3) Εκφορτίσεις στο σωματικό επίπεδο: εδώ η λιβιδινική ενέργεια (ένταση) μη βρίσκοντας άλλη έκβαση εκφορτίζεται στο σώμα για να μη χυθεί. Το σώμα γίνεται το εξωτερικό κράτημα-το σταμάτημα της ενέργειας- πάνω στο οποίο ξεσπάει η ενστικτώδης διέγερση. Το σώμα σε αυτήν την περίπτωση απορροφά μη επεξεργασμένες ενεργειακές φορτίσεις. Όταν η επιθετική ενόρμηση οδεύει ανεξέλεγκτη και μόνη της-χωρίς να διαπλέκεται με τον «Έρωτα»-τότε μπορεί να χτυπά το αντικείμενο ή το ίδιο μας το **σώμα** (οργανική νόσος). Συχνά στη βάση των σωματικών ασθενειών βρίσκονται τραυματικές εμπειρίες. Οι τραυματικοί παράγοντες βοηθούν στην εκδήλωση των ασθενειών. Όταν το Εγώ-πραγματικότητα είναι υπερτροφικό (κάμψη των ψυχικών δυνατοτήτων εξαιτίας ψυχοτραυματισμών) τότε μπορεί ν' «απελευθερώνονται» σωματικά συμπτώματα.

Από την ώρα που κάμπτονται οι ψυχικές δυνατότητες, το Εγώ εγκαταλείπει τις ψυχικές του άμυνες, δε φροντίζει την αυτοσυντήρησή του και όλες οι αυτοηρεμιστικές διαδικασίες που καλεί σε βοήθεια δεν κατορθώνουν πάντα να κάνουν την οικονομία των καταγίδων του. Τότε γινόμαστε πιο διαθέσιμοι στο να απαντήσουμε με το σώμα, όταν δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα εκφορτίσεων.

Τέλος, οι ερεθισμοί οι οποίοι δε μπορούν να ψυχοποιηθούν, πέρα από παρορμητικές πράξεις, τυφλά “actings”, πανικό, ωμά όνειρα/εφιάλτες, ξεσπάσματα στο σώμα μπορεί να γίνονται «μπούκωμα» ή να καταλήγουν και στην υιοθέτηση εξαρτητικών συμπεριφορών (οινόπνευμα, ναρκωτικά κ.λ.π). Και εδώ το κράτημα είναι εξωτερικό, η ουσία.

2. Η σημειολογία των διαταραχών συμπεριφοράς.

Τα προβλήματα του διαταραγμένου στη συμπεριφορά είναι **εγωσυντονικά**. Δεν πάσχει, δεν υποφέρει όπως ο νευρωτικός ή ψυχωτικός. Δυσκολεύεται να έχει εναισθησία ως προς την δυσπροσαρμοστικότητά του. Τα στοιχεία της

προσωπικότητάς του είναι δυσπροσαρμοστικά και δύσκαμπτα, οπότε προκαλούν έκπτωση της λειτουργικότητάς του. Σπάνια έρχεται σε θεραπεία, δύσκολα θεραπεύεται.

Εδώ το πάσχον άτομο απολαμβάνει των «αγαθών» της διαταραχής του σε αντίθεση με τον νευρωτικό ο οποίος άγχεται νοσηρά και τον ψυχωτικό ο οποίος συχνά μπορεί να είναι απαθής έναντι των συμπτωμάτων της νόσου του.

Η προσωπικότητα του είναι **αλλοπλαστική** : όταν υποφέρει ρίχνει την ευθύνη για τα συμπτώματα του στους άλλους. Το ίδιο κάνει με τα προβλήματα που του δημιουργεί η ανάρμοστη συμπεριφορά του. Επίσης παρουσιάζει:

-άκαμπτες και δυσπροσαρμοστικές απαντήσεις στο stress .

-αναπηρία στις τρεις βασικές διαστάσεις της ζωής: στην αγάπη – στην εργασία – στη διασκέδαση.

-κατάθλιψη, βία , αντικοινωνική συμπεριφορά .

Συνήθως δεν είναι **ψυχωτικοί**. Μπορούν όμως να παρουσιάσουν ψυχωτικά συμπτώματα ή μια **οξεία ψυχωτική κρίση** (Βραχεία ψυχωτική Διαταραχή π.χ. οριακοί) ή **μείζονα καταθλιπτική διαταραχή** με ψυχωτικά στοιχεία (παροδικά ψυχωτικά συμπτώματα). Ενίοτε αυτοκτονούν και κάνουν κατάχρηση ουσιών .

Για να μιλάμε για διαταραχές προσωπικότητας θα πρέπει η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ή η απόκλιση από τον ομαλό ψυχικό βίο (π.χ. άγχος) να είναι δεσπόζουσα και υψηλής εντάσεως . Για παράδειγμα η ανασφάλεια είναι γνώριμη σε όλους (καθολικό ψυχικό φαινόμενο σύμφυτο με την ανθρώπινη υπόσταση) . Μόνο αν είναι υπερβολικά έντονη ώστε να παρεμποδίζει και να παρενοχλεί την απρόσκοπτη εξέλιξη του βίου μιλάμε για τη διαταραχή της **ανασφαλούς ή υπερευαίσθητης (παθολογικά ευαίσθητης) προσωπικότητας** .

Κατά ορισμένες απόψεις οι διαταραχές προσωπικότητας είναι ήπιες, λανθάνουσες μορφές ψυχώσεων. Όμως, αυτό δεν έχει θεμελιωθεί. Γενικά λέμε ότι οι ασθενείς με διαταραχές προσωπικότητας **δεν έχουν ενοχή**, περνούν σε (διά)πραξη. Έχουν μια **διαστροφική αντίληψη της πραγματικότητας**, θέλουν η πραγματικότητα να είναι στα μέτρα τους. Ομιλούμε εδώ για δυσλειτουργικό **Υπερεγώ**.

Το Υπερεγώ συγκροτείται μέσω εσωτερικεύσεως των γονεικών νόμων. Στην περίπτωση αυτής της εσωτερικεύσεως το υποκείμενο δε χρειάζεται την εξωτερική παρουσία των γονιών του, την παρουσία της εξωτερικής πραγματικότητας π.χ. την έξωθεν αστυνόμευση στο να κάνει ή να μην κάνει κάτι, στο να του επιτρέψει ή να του απαγορεύσει. Εδώ το υποκείμενο κάνει κάτι ή δεν το κάνει, επειδή ελέγχεται εσωτερικά, **επειδή το έχει μέσα του.**

Η **δυσλειτουργία** του **Υπερεγώ** στους παραπρωματικούς/ υπερβατικούς π.χ. στις οριακές οργανώσεις προσωπικότητας, κάνει ώστε να τους «συνετίζει» μόνον η **εξωτερική** τιμωρία. Τους οριοθετεί μόνον η εξωτερική πραγματικότητα (εξωτερική πραγματικότητα και Υπερεγώ συνιστούν δύο διαφορετικές έννοιες).

Όλες οι σοβαρές διαταραχές προσωπικότητας έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό αυτό που ο Kernberg Ο.ονομάζει **διάχυση ταυτότητας**. Πρόκειται για την έλλειψη μιας απαρτιωμένης αίσθησης του εαυτού (αναπαράσταση εαυτού) και μιας απαρτιωμένης αίσθησης των σημαντικών άλλων (αναπαράσταση αντικειμένων). Αυτό σημαίνει ότι το υποκείμενο δεν μπορεί πραγματικά να αποφασίζει σε βάθος τι ζητά από τη ζωή ούτε να καταλαβαίνει τους άλλους σε βάθος στο μέτρο κατά το οποίο δυσκολεύεται να ενώνει σε μια και μοναδική τις διαφορετικές (αντίθετες) πλευρές των άλλων.

Παράδειγμα: Ένας αναλυόμενος σε μια συνεδρία μπορεί να πνέει τα μένεα εναντίον της αδελφής του, ενώ σε μια επόμενη συνεδρία να την εξαιρεί και να δείχνει ότι την υπολήπτει στο έπακρον (σχάση του αντικειμένου).

Τα άτομα αυτά διέπονται από πρωτόγονες συγκινήσεις : από παρορμητισμό και πρωτόγονα ενορμητικά κύματα. Εκπίπτει τότε αυτό που ο Kernberg ονομάζει δύναμη του Εγώ (Ego Strength).

2.1 Δύο από τους βασικούς τύπους Διαταραχών Προσωπικότητας

Α) Η Нарκисσιστική προσωπικότητα ή Нарκисσιστική διαταραχή προσωπικότητας : Άτομα με ασυνήθιστη ιδέα μεγαλείου , εγωκεντρισμό, ανάγκη να τους θαυμάζουν. Αν δε καταφέρνουν να γίνονται αντικείμενα απόλυτου θαυμασμού τότε η αυτοπεποίθησή τους εκπίπτει εντελώς. Φθονούν τους άλλους συνειδητά και ασυνείδητα, τείνουν να είναι άκρως εκμεταλλευτικοί και να υποτιμούν αυτά που οι άλλοι έχουν εξαιτίας του φθόνου τους. Αισθάνονται πάντα «άδειοι». Συχνά δεν μαθαίνουν από τα βιώματα της ζωής λόγω της αυτοεξιδανείκευσης (παιδόμορφη/ παιδική μεγαλομανιακή ιδέα) και παραμένουν επιφανειακοί.

B) Η Παρανοειδής διαταραχή προσωπικότητας: Πρόκειται για άτομα ιδιαίτερα **επιθετικά** που αποδίδουν πάντα στους άλλους την επιθετικότητά τους. Είναι καχύποπτοι , «άγρυπνοι». γεμάτοι «δικαιολογημένη» αγανάκτηση και αίσθημα ότι έχουν πάντα δίκιο. Έχουν ένα είδος μεγαλείου, αλλά όχι το ίδιο με εκείνο του νάρκισσου ο οποίος θεωρεί πως είναι ο «μέγιστος». Εδώ πρόκειται για το μεγαλείο κάποιου που πιστεύει ότι είναι ο μόνος που είναι λογικός , σωστός και δίκαιος σε έναν κόσμο άδικο και επιθετικό. Αυτά τα άτομα είναι «κολλημένα» στην οπτική ενός κόσμου ο οποίος, όπως τον βλέπουν οι ίδιοι, είναι αδήριτα διωκτικός, ένας παρανοϊκός κόσμος.

Και στις δύο διαταραχές προσωπικότητας υπάρχει **καθήλωση στην σχιζοπαρανοειδή θέση (Klein).**

Ο Kernberg περιγράφει ακραίες περιπτώσεις στις οποίες είναι μαζί, σε έναν τύπο, η σοβαρή διαταραχή της **ναρκισσιστικής προσωπικότητας** εκ του παραλλήλου με την σοβαρή διαταραχή της **παρανοειδούς**. Πρόκειται για το **Σύνδρομο του Κακοήθους Ναρκισσισμού** (εκσεσημασμένη επιθετικότητα, καχυποψία, μεγαλείο, φθόνος, όλα μαζί...)

Πρόκειται για ανθρώπους ασταθείς οι οποίοι έχουν όλα τα χαρακτηριστικά μεγαλείου της ναρκισσιστικής προσωπικότητας, αλλά φέρουν και επιθετικά χαρακτηριστικά και εκσεσημασμένη καχυποψία τα οποία προσιδιάζουν στην παρανοειδή προσωπικότητα. Επιπροσθέτως επιείκεια εαυτού. Έχουν ανάγκη να τους θαυμάζουν και διέπονται συγχρόνως από την επιθετικότητα του παρανοειδούς ατόμου. Πιστεύουν ότι αυτή η εχθρότητα τους προσδίδει αξία και δύναμη. Στο σύνδρομο του *Κακοήθους Ναρκισσισμού* συνυπάρχουν στοιχεία από:

-τη ναρκισσιστική προσωπικότητα

-την παρανοειδή προσωπικότητα

-την αντικοινωνική συμπεριφορά (ωμή βία στα πλαίσια της αποτυχίας στην εξέλιξη της Υπερεγωτικής λειτουργίας).

Η έννοια της **Ναρκισσιστικής Οργής** προεξάρχει στην περιγραφή τόσο των οριακών, όσο και των ναρκισσιστικών οργανώσεων προσωπικότητας (παθολογία του

ναρκισσισμού). Πρόκειται για την βίαια **αντίδραση** στο **ναρκισσιστικό πλήγμα** (π.χ. σε ότι παραπέμπει στην απώλεια στήθους, στην αγωνία θανάτου). Περιλαμβάνει φαινόμενα όπως η **παρανοϊκή μοχθηρία**: πρόκειται για την καταστροφικότητα, ως αντίδραση στο αίσθημα ντροπής από το ναρκισσιστικό πλήγμα. Προκύπτει τότε η ανάγκη εκδίκησης.

Οι ενστικτώδεις ώσεις μας είναι άγριες και δυνάμει φορείς ωμότητας προς το αντικείμενο. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας ψάχνουμε να βρούμε ένα συμβιβασμό ανάμεσα στην ικανοποίηση του ναρκισσιστικού πόλου των ενστικτωδών διεγέρσεων και στην αγάπη μας για το αντικείμενο. Πράγματι, ήδη το μικρό παιδί μπορεί να παραιτηθεί από την ικανοποίηση (εκφόρτιση) των ώσεών του λόγω της ανάγκης του να αγαπιέται από το λιβιδινικό του αντικείμενο..

3.Η «ανατομία» του περάσματος στην (δια)πράξη.

Το πέραςμα στην πράξη (συμπεριφορικό επίπεδο) μπορεί να συνιστά ένα πεπρωμένο των ενστικτωδών διεγέρσεων, όταν η λειτουργία συγκράτησης (ψυχοκοποίηση) δεν είναι επαρκής. Εδώ πρόκειται για ανακούφιση (και όχι ευχαρίστηση) η οποία έχει να κάνει με το άδειασμα της έντασης /ξέσπασμα επειδή δε μπορώ καθόλου να κρατήσω μέσα μου το δυσάρεστο: π.χ. εξυβρίζω έργω και λόγω όποιον έχει αντίθετη γνώμη. Πρόκειται για **εκφορτίσεις** σε επίπεδο **συμπεριφοράς**. Λέμε τότε ότι το υποκείμενο έχει ένα δυσλειτουργικό **προσυνειδητό**.

Προσυνειδητό: Ο ψυχικός χώρος όπου επισυμβαίνει η ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας, δηλαδή ο χώρος όπου μέσω της φαντασίας ικανοποιούμε τα ένστικτά μας ώστε να μειώνεται η διέγερση η οποία προκαλεί το αίσθημα του ανικανοποίητου. Έτσι αποφεύγεται η διάπραξη.

Κατά τον Freud το παιδί έχει ανάγκη τη μαμά να του δανείσει το προσυνειδητό της να ακινητοποιήσει τις ενστικτώδεις διεγέρσεις του για να κάνει αναπαραστάσεις και να αναπτύξει τη φαντασία του και τη συμβολική ψευδαισθητική ικανοποίηση.

Όταν δεν υπάρχει **ενδιάμεσος χώρος** (προσυνειδητό) που να κατευνάσει και να τροποποιήσει τις ενστικτώδεις διεγέρσεις, τότε αυτές φτάνουν στο αντικείμενο «καυτές», με σκοπό να το καταστρέψουν. Όταν οι **επιθετικές ενορμήσεις** του Εγώ δεν βρίσκουν φραγμούς (προσυνειδητό), τότε αυτό έχει ανάγκη να αναλώσει το αντικείμενο.

Κλινικό Παράδειγμα: Νεαρά με Συστηματικό Ερυθματώδη Λύκο σε ψυχοθεραπεία. Η ασθενής διάβασε το όνειρο από ένα χαρτί στο οποίο το είχε γράψει. « Ένα όνειρο είδα...είμαστε ...μια παρέα σε ένα λόφο σε μια εκδρομή και κατεβαίναμε προς τα κάτω και, κάποια στιγμή, είδαμε ένα μονοπάτι που καιγόταν και φοβηθήκαμε. Αυτό προχώρησε και μετά έκανε έκρηξη. Και αρχίσαμε να τρέχουμε. Και κάτω ήταν ο Σ. που όμως εκείνος δεν μπορούσε να τρέξει...». Από το υλικό των συνεδριών γνωρίζουμε - όπως μας έχει μεταδώσει άλλη φορά- ότι βλέποντας όνειρα φωνάζει «μαμά». Στην ίδια συνεδρία η ασθενής μετέδωσε ότι όταν η μητέρα της πάει να της πιάσει το χέρι εκείνη το τραβάει. Είναι ως εάν η ασθενής να χρειάζεται να γράφει το όνειρο στο χαρτί για να μην το «χάσει». Δεν το θυμάται, δυσκολεύεται να το κρατήσει, το «σβήνει»... Δεν μπορεί να κάνει τίποτα παρά μόνο αν το ανακαλέσει μέσω του γραπτού, δηλαδή μέσω της αντίληψης (οπτική αντίληψη), πρέπει να το έχει για να το ανακαλέσει, να «γραπωθεί» πάνω από το εξωτερικό. Πρόκειται για την υπερεπένδυση των εξωτερικών/πραγματικών/αντιληπτικών ερεθισμάτων. Η ασθενής μέσω του ονείρου αναφέρεται ενδεχομένως στην **επιθυμία** η οποία έρχεται τη στιγμή που μιλά για έκρηξη (φωτιά) και για κάτι που καίγεται («καυτές» ενστικτώδεις διεγέρσεις, μη ψυχοποιημένες). Φωνάζει τη μαμά να δράσει προστατευτικά σε αυτό που έσωθεν την καίει και εκρήγνυται (μαμά ως αλεξιερηθιστικό αντικείμενο)¹. Πρόκειται για τους έσωθεν (ενορμητικούς) ερεθισμούς τους οποίους δεν μπορεί να χειριστεί ψυχικά, να φιλτράρει. Η ασθενής τραβάει το χέρι της όταν βλέποντας τηλεόραση της το πιάνει η μητέρα της. Πρόκειται εδώ για το **φόβο** της **έκρηξης**: φόβος να καταστρέψει/να κάψει το αντικείμενο όπως κάνει με το σώμα της: ο συστηματικός ερυθματώδης λύκος ως αυτοάνοσο νόσημα προϊόν σωματοποίησης, δηλαδή εκφόρτισης της «καυτής» ενστικτώδους διεγέρσεως πάνω στο σώμα.

Εκδηλώσεις στο συμπεριφορικό επίπεδο (διαταραχές συμπεριφοράς) έχουν να κάνουν με το **πέρασμα** στην **πράξη**. Εδώ το υποκείμενο (**δια**)**πράττει** αντι να μιλά (να αρθρώνει λόγο). Πρόκειται για εκφορτίσεις των διεγέρσεων με σκοπό την ανακούφιση από τις εσωτερικές «καταιγίδες» (ανακουφιστική ναρκισσιστική συμπεριφορά). Αυτή η συμπεριφορά λίγο έχει να κάνει με σκέψη την κρίση, την αμφιβολία, τις επερωτήσεις εαυτού, με ενδοσκόπηση τελικά. Δεν αναφερόμαστε εδώ στο **πράττειν** ως αποτέλεσμα οργανωμένων διαδικασιών σκέψης. Εδώ το ψυχικό όργανο αποτυγχάνει να απορροφήσει τις εντάσεις (διαταραχές στη σκέψη, δηλαδή στην ψυχοποίηση). Έχουμε περιπτώσεις ανθρώπων εξαιρετικά ενεργητικών οι οποίοι χρησιμοποιούν τη δραστηριότητα τους με τέτοιο τρόπο ώστε να ξοδεύονται ενεργειακά. Συχνά καταβάλλονται από εξάντληση. (Έχει υποστηριχτεί η σχέση αυτής της κατάστασης με το υψηλό ποσοστό εμφράγματος του μυοκαρδίου και εγκεφαλικών επεισοδίων σε ανθρώπους νεαρής και μέσης ηλικίας).

Σε αυτές τις περιπτώσεις δυσλειτουργεί η **ψυχική αμφισεξουαλικότητα**. Μια γυναίκα που έβλεπα σε θεραπεία αναφερόταν σε μια αίσθηση που είχε πως ο σκύλος είναι μόνο αρσενικός και η γάτα μόνο

¹ Το αλεξιερηθιστικό σύστημα του παιδιού αναπτύσσεται με τη βοήθεια του αντικειμένου (μάνα).

θηλυκή: αρνιόταν την διφυλετικότητα, δεν τη δεχόταν. Η ψυχική διφυλετικότητα σημαίνει ότι δύναμαι να δέχομαι στιγμές που είμαι παθητικός (παίρνω παθητικές ευχαριστήσεις) και άλλες που είμαι ενεργητικός (ενεργητικές ευχαριστήσεις). Είναι οι υστερικές ταυτίσεις (υστερική δομή) που οδηγούν το υποκείμενο στην εσωτερικευση της **αμφισεξουαλικότητας**. Το άτομο κινείται μεταξύ δύο στοιχείων: πατέρας- ενεργητικότητα, μητέρα- παθητικότητα. Υπάρχει δηλαδή η δυνατότητα το υποκείμενο να κινείται ψυχικά αμφισεξουαλικά, να είναι άλλοτε ενεργητικό (ταύτιση με τον πατέρα) και άλλοτε παθητικός (ταύτιση με την μητέρα) στα πλαίσια της πρωτογενούς φαντασίωσης της **πρωταρχικής σκηνης** (οι γονείς που συνευρίσκονται). Πρόκειται για τη δυνατότητα του υποκειμένου να ταυτίζεται με το διαφορετικό.

Στις διαταραχές προσωπικότητας χωλαίνουν οι **θηλυκές ταυτίσεις** (θηλυκότητα, θηλυότητα). Πρόκειται για τη δυνατότητα του υποκειμένου (ανεξαρτήτως φύλου) να δέχεται, για την ικανότητα του να περιλαμβάνει, π.χ το ότι ακούει τον άλλο, δέχεται τον αναλυτή του κ.λπ.. Έχει να κάνει με τη θηλυκότητά του μέσω της οποίας θα «γονιμοποιηθεί» π.χ. από τον αναλυτή του και απ'αυτήν τη γονιμοποίηση θα προκύψει ένα «παιδί», ένα προϊόν, η εξέλιξη του. Στις **θηλυκές ταυτίσεις** το άτομο παίρνει και γονιμοποιείται. Η αντίστασή του υποκειμένου να δέχεται και γενικά οι δυσκολίες να παράγει, οι αναστολές στη σκέψη κ.λπ μπορεί να βασίζονται στον τρόπο του να γίνει «θηλυκός»: έχουμε εδώ αδυναμία των θηλυκών ταυτίσεων. Σε αυτήν την περίπτωση το άτομο εγκαταλείπει οποιοδήποτε «παιχνίδι» που μπορεί να περιλαμβάνει το μαζοχισμό (εγκατάλειψη της δυνατότητάς του να υφίσταται) μέχρι την πλήρη εγκατάλειψη της προσπάθειας για συναλλαγή με το αντικείμενο. Άλλως ειπείν, η αδυναμία των θηλυκών ταυτίσεων σημαίνει **εγκατάλειψη**. Εγκατάλειψη του εαυτού μου και πολύ περισσότερο εγκατάλειψη του άλλου. Το να αρνούμαι την αμφισεξουαλικότητα σημαίνει ότι δεν δέχομαι τίποτα μέσα μου. Πρόκειται για διαρκή κίνηση αδειάσματος: όλα να τα πετάξω να μην κρατήσω τίποτα μέσα μου. Πετάω ό,τι έχω μέσα μου και δεν δέχομαι κάτι για να τροφοδοτηθώ. Αυτό οδηγεί στο σβήσιμο του Εγώ μου. Κάποιοι φοβούνται τη θηλυκότητα γιατί την εκλαμβάνουν σαν **διείσδυση** (απειλητική) και δεν μπορούν να την δουν ως δημιουργική παραγωγή (γονιμοποίηση). Κατά τον Michel Fine στους ανθρώπους με αδυναμία να δεχτούν τη θηλυκότητα τους, το δίπολο **ενεργητικότητα – θηλυκότητα** αντικαθίσταται από το δίπολο **δραστηριότητα – εξάντληση**: δραστηριοποιούνται επί μονίμου βάσεως μέχρις εξάντλησεως ως άμυνα κατά του άγχους της παθητικότητας (εκθήλυνση). Η αδυναμία μου να δεχτώ, να προσλάβω μπορεί να οδηγήσει σε έναν παθολογικό ναρκισσισμό, τον **φαλλικό ναρκισσισμό**. Εδώ υπερεπενδύω στον εαυτό μου και θωρακίζομαι έτσι ώστε να μη δεχτώ: δεν δέχομαι ότι δεν ξέρω, πρόκειται για την αδυναμία μου να δεχτώ. Συνήθως στην ψυχανάλυση ο αναλύομενος (η) στην αρχή δεν είναι δεκτικός (η), αλλά μετά γονιμοποιείται: οι συνδέσεις (ερμηνείες) που κάνει ο αναλυτής ευνοούν και καλλιεργούν τη θηλυκότητα και τη δεκτικότητα του αναλύομενου.

Το ερέθισμα στις διαταραχές συμπεριφοράς οδηγείται σε εκφόρτιση. Η ψυχική ενέργεια (διέγερση) εκφορτίζεται αντί να ψυχοποιείται, αντί να «φιλτράρεται» μέσω αμυντικών διαδικασιών και πρωτίστως της απώθησης. Η ενστικτώδης διέγερση

δεν ψυχοποιείται όταν δυσλειτουργεί το προσυνειδητό οπότε η ένταση δεν **μεταλλάσσεται** μέσα στο ψυχικό όργανο, δεν τυγχάνει επεξεργασίας (αμυντική αποτυχία του Εγώ λόγω «αδυναμίας» και ανωριμότητάς του). Τότε το ενοχλητικό, δυσφορικό για το Εγώ φορτίο της ενστικτώδους διέγερσης δε μπορεί παρά να εκφορτίζεται, να «αδειάζει».

Το πεπρωμένο της ενέργειας (λιβιδώς) η οποία δεν ψυχοποιείται είναι να **εκφορτίζεται**: πρόκειται για ποσότητα ελεύθερου άγχους (ή διάχυτου, η επιπλέοντος).

Σύμφωνα με την **«αρχή της ευχαρίστησης -δυσαρέσκειας»** (Freud) το ψυχικό όργανο «αδειάζει» τις διεγέρσεις όταν η συσώρευσή τους ξεπερνάει μια συγκεκριμένη ουδό πέραν της οποίας αυτές βιώνονται ως δυσαρέσκεια. Άλλως ειπείν αυτή η αρχή απαγορεύει στο ψυχικό όργανο να εισάγει ένα δυσάρεστο στοιχείο στη ροή των σκέψεων. Κρατώ ότι μου είναι ευχάριστο και αποφεύγω το δυσάρεστο. Το ψυχικό όργανο τείνει να επαναλαμβάνει την εμπειρία η οποία του έδωσε ικανοποίηση: επαναλαμβάνω ότι μου είναι ευχάριστο

Ό,τι μου είναι δυσάρεστο δε μπορώ να το κρατήσω μέσα μου, το «φτύνω». Η αντίδραση αυτή παραπέμπει στο μοντέλο της πρόσληψης της τροφής (αρχή του φαγητού). Ό,τι δε μου αρέσει το φτύνω, το κάνω εμετό. Το παιδάκι φτύνει, βγάζει το γάλα που δεν του αρέσει.

Η πλήρης υποταγή του υποκειμένου στην αρχή της ευχαρίστησης δεν επιτρέπει τη ζωή, δεν την εξασφαλίζει. Εδώ το υποκείμενο είναι έρμαιο στην ενορμητική του ικανοποίηση όπως στην περίπτωση ατόμων με **διαταραχές προσωπικότητας** τα οποία «έκαψαν τη ζωή τους στη φωτιά των παθών τους» (αρνητικοποίηση της ζωής, ενόρμηση του θανάτου) με τους μηχανισμούς της αποτυχίας να έχουν το πάνω χέρι.

Στη διάρκεια της εξέλιξης έρχεται η πραγματικότητα (σχηματισμός του Εγώ) η οποία βάζει όρια στην αρχή της ευχαρίστησης. Σύμφωνα με την **αρχή της πραγματικότητας** «ότι μου είναι δυσάρεστο δεν μου είναι κατ'ανάγκην ωφέλιμο».

Το Εγώ λειτουργεί με την αρχή της πραγματικότητας. Από τη στιγμή που λειτουργεί η αρχή της πραγματικότητας ένα μέρος της ευχαρίστησης αποσπάται και γίνεται φαντασίωση (συνειδητή και ασυνειδητή). Είναι τότε η φαντασίωση η οποία κρατάει μέσα της την αρχή της ευχαρίστησης.

Κατά τον Diatkine το **πέραςμα** στην **(δια)πράξη** συνιστά το προεξάρχον διαφοροδιαγνωστικό σύμπτωμα της παθολογίας των εγκληματιών οι οποίοι αντιμετωπίζουν την ψυχολογική ένταση μέσω υπερβατικών πράξεων.

Ο Lacan ενδιαφέρθηκε αρχικά για τα εγκλήματα των παρανοϊκών. Υποστήριξε ότι το πέραςμα στην (δια)πράξη είναι μια στιγμή κλυδωνισμού εκτός του συμβολικού (εξωσυμβολικό) προς το πραγματικό. Έτσι το διαπράττειν είναι απεκδυμένο από κάθε συμβολική σημασία, επομένως δεν είναι της τάξης του ερμηνεύσιμου. Πρόκειται για την ένδειξη μιας ανικανότητας (αδυναμίας) του υποκειμένου να μεταβολίσουν ενδοψυχικά τις εντάσεις και αυτό είναι σημάδι της αρχαϊκής ψυχικής ομοιόστασης του ανθρώπου της **πρωτόγονης ορδής** με προεξάρχουσα λειτουργία την εκφόρτιση της έντασης μέσω κινητικής δραστηριότητας.

Ο **Selosse** υποστηρίζει ότι η διάπραξη δε λαμβάνει χώρα παρά με την παρουσία κάποιων υποκινητήριων εσωτερικών και εξωτερικών ερεθισμάτων σωματικών και συγκινησιακών. Το έγκλημα επίσης συμβαίνει εκεί που ενεργοποιείται η **ενόρμηση** του **θανάτου** εξαιτίας ιδιαίτερα ελλειμματικών συναισθηματικών καταστάσεων.

Βιβλιογραφία

Δημόπουλος Β. «Το σώμα και οι αναπαραστάσεις του», εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 2013.

Kernberg Otto “Severe Personality disorders” 1984, Yale University Press

Laplanche J., -Pontalis B. : « Vocabulaire de la Psychanalyse », PUF, Paris 1967

Michel A. : « Dictionnaire de la Psychanalyse » , Encyclopedia Universalis, Paris

Μπακιρτζόγλου Σ., Εισήγηση με θέμα «Τα φαινόμενα της αρνητικοποίησης της ζωής στα Θεραπευτήρια Χρονίων Παθήσεων: η αλληλεπίδραση των περιθλαπομένων με τους εργαζόμενους». Σικιαρίδειο Ίδρυμα, 29 Μαρτίου 2012.

Μπακιρτζόγλου Σ, «Οι διαταραχές προσωπικότητας» Σημειώσεις προς τους ασκούμενους φοιτητές ψυχολογίας στο Θ.Χ.Π.ΑΝ.Α, Βούλα 2008.

Μπακιρτζόγλου Σ. Εισήγηση με θέμα « Η οικουμενικότητα των βιωμάτων απώλειας στη ζωή μας και η διαχείρησή τους: το φυσιολογικό-παθολογικό Πένθος». Πρόγραμμα εκπαιδευτικών διαλέξεων «ΕΠΕΚΕΙΝΑ», Αθήνα 7 Μαρτίου 2009

Ποταμιάνου Α. « Διαδικασίες επανάληψης και προσφορές του Εγώ», εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1999

Freud S.« Ο πολιτισμός πηγή Δυστυχίας » Εκδ. Επίκουρος, Αθήνα 1994

Π. Χαρτοκόλλης : Εισαγωγή στην ψυχιατρική, θεμέλιο, Αθήνα 1991 .

Χαρτοκόλλης Πέτρος «Χρόνος και Αχρονικότητα» Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2006